

En tale, der forandrede verden

Af **Marcus Rubin**

De 14 punkter i præsident Wilsons tale til Kongressen i 1918 var banebrydende. Idéerne om selvbestemmelse og globalt samarbejde ændrede verdens sammensætning.

Præsident Woodrow Wilson annoncerede officielt USA's mål med deltagelsen i Første Verdenskrig i en tale 8. januar 1918 – de såkaldte 14 punkter. Det var mindre end ét år efter, at USA var gået ind i krigen, og kort efter, at Vladimir Lenins kommunister havde overtaget magten i Rusland, og der var stor skepsis overfor både talens oprigtighed og idealisme i Storbritannien og Frankrig. Særligt det, at USA tilsyneladende intet selv ønskede, blev set som skummelt – tre dage før havde den britiske leder, premierminister David Lloyd George, holdt en lidt tilsvarende tale, hvor han gjorde det klart, at han forventede krigserstatning.

Selvbestemmelsen

Af de 14 punkter er det særligt de første fem og det sidste punkt, der i dag er tankevækkende. De øvrige otte er mere konkrete med hensyn til territoriale ændringer, selvom også de fik stor betydning. De to primært bærende tanker er folkets ret til selvbestemmelse, der fremgår af punkt 5, og idéen om oprettelsen af et folkeforbund i punkt 14. Begge var decideret revolutionære ideer, og noget som på mange måder var forud for sin tid. Ingen af delene blev da heller for alvor fuldt implementeret efter krigen, ligesom det som bekendt endte med, at Tyskland blev påtvunget enorm krigsskadeerstatning – efter manges mening en af årsagerne til Anden Verdenskrig.

Ganske vist blev store dele af Europas grænsedragning efter Første Verdenskrig ændret på basis af befolkningssammensætningen, men i

Marcus Rubin (f. 1970) er, foruden at være redaktør på tidsskriftet Udenrigs, kronikredaktør på dagbladet Politiken. Han er uddannet cand.jur. fra Københavns Universitet og journalist fra Columbia University. Marcus Rubin har tidligere arbejdet som Mellemøst-, USA- og udenrigskorrespondent på Politiken, og har forfattet flere bøger og artikler.

Mellemøsten formåede stormagterne – særligt Frankrig og Storbritannien – at drage grænserne nogenlunde, som det passede dem, og med hensyntagen til deres lokale allierede, såsom maronitterne i Libanon for Frankrigs vedkommende. Men tanken om folkenes ret til selvbestemmelse viste sig uhyre levedygtig og er blevet én af de afgørende hjørneste i den moderne folkeret. Om end det – naturligvis – altid er stærkt omdiskuteret præcis hvad retten omfatter, og hvem der eksempelvis har ret til løsrivelse. Det var en Pandoras æske, som den gode Wilson fik åbnet – en æske, der aldrig siden er lukket i.

Det var en Pandoras æske, som den gode Wilson fik åbnet – en æske, der aldrig siden er lukket i.

tersom hverken Tyskland (som taber af krigen) eller Sovjetunionen (på grund af revolutionen) i første omgang fik lov at være med. For Wilson personligt blev nederlaget nærmest fatalt. I et forsøg på at skabe opbakning til traktaten, som republikanerne – anført af senator Henry Cabot Lodge – modsatte sig, tog Wilson på rundrejse i USA. Men undervejs kollapsede ham og måtte rejse tilbage til Washington. Kort efter fik han et slagtilfælde som betød, at han – selvom det blev holdt hemmeligt for befolkningen – reelt ikke kunne udføre sit arbejde som præsident i længere perioder. Woodrow Wilson døde i 1924.

Globalt fredssamarbejde

Mindst lige så visionær var idéen om en verdensomspændende organisation, der skulle sikre freden. Også dette viste sig desværre at være en idé, der var forud for sin tid, men som fik enorm betydning. Folkeforbundet blev oprettet som en integreret del af Versailles-fredstraktaten og blev forgængeren til vor tids Forenede Nationer. Alene dét er en bedrift, men for Wilson blev det på mange måder også en skuffelse.

Efter stolt at have leveret Versailles-traktaten personligt til det amerikanske senat, lykkedes det ham ikke at få Senatet til at godkende den. Tværtimod endte det med, at USA aldrig ratificerede Versailles-traktaten og aldrig blev medlem af Folkeforbundet. Dermed var organisationen klart svækket fra starten – og yderligere svækket, ef-

Præsident Wilsons tale til den samlede kongres 8. januar 1918

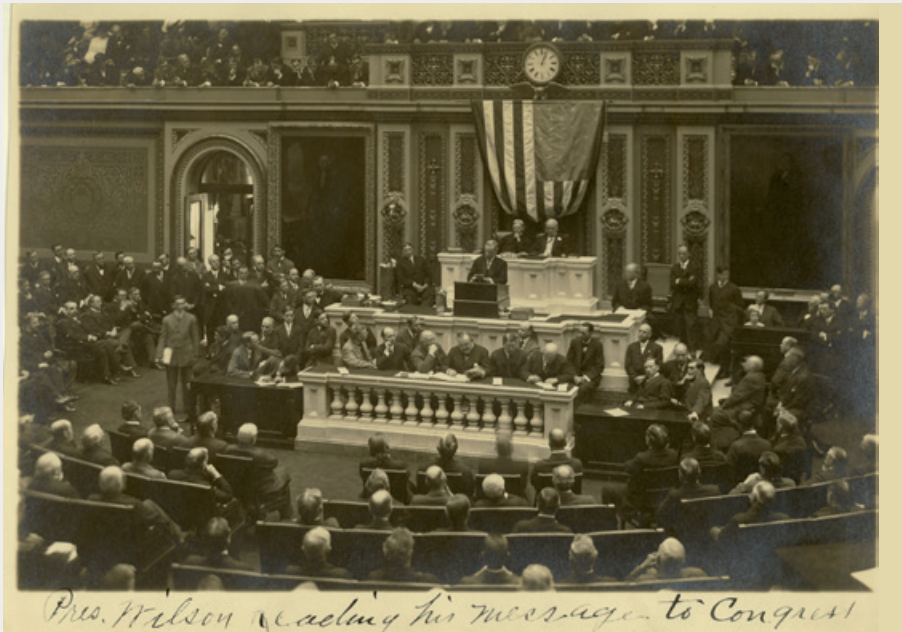

FOTO: Præsident Woodrow Wilson holder sin berømte 14-punktstale i til den amerikanske kongres 8. januar 1918.

(Foto: Woodrow Wilson Presidential Library Archives)

Mine herrer af Kongressen

Nok en gang, som gentagne gange tidligere, har talsmænd fra de centrale riger [Centralmagterne - Tyskland og Østrig-Ungarn, red.] udtrykt deres ønske om at diskutere krigens formål og det mulige grundlag for fred. Forhandlinger har været i gang i Brest-Litovsk mellem russiske repræsentanter og repræsentanter for Centralmagterne, hvortil alle de krigsførende landes opmærksomhed er blevet indbudt med det formål at slå fast, om det ville være muligt at udvide disse forhandlinger til en generel konference med henblik på fredsforhold og -aftale.

De russiske repræsentanter fremlagde ikke blot en veldefineret erklæring af de principper, på hvilke de ville være villige til at slutte fred, men også et lige så veldefineret program for den konkrete gennemførelse af disse principper. Centralmagternes repræsentanter præsenterede på deres side et udkast til en

aftale, der var knap så defineret, men forekom åbent for liberal fortolkning, indtil deres specifikke program af praktiske betingelser blev tilføjet. Det program bød ikke på nogen indrømmelser til russisk suverænitet eller de ønsker, som den befolkning, hvis fremtid det gjaldt, måtte have, men medførte kort sagt, at Centralmagterne ville beholde hver fod af territorium, som deres væbnede styrker havde besat - hver provins, hver by, hvert fordelagtigt terræn - som en permanent tilføjelse til deres eget territorium og magtområde.

Det virker rimeligt at antage, at de generelle principper for en aftale, som de først foreslog, stammede fra de mere liberale statsmænd i Tyskland og Østrig; de mænd, der er begyndt at føle styrken i deres eget folks ønsker og formål, mens de konkrete betingelser for en aftale stammede fra de militære ledere, der ikke har anden tanke end at beholde det, de har. Forhandlingerne er blevet afbrudt. De russiske repræsentanter var oprigtige og alvorlige. De kan umuligt bøje sig for den slags forslag om erobring og herredømme.

Hele begivenheden er betydningsfuld. Den er også fuld af forvirring. Hvem er det, de russiske repræsentanter må forholde sig til? Hvem taler Centralmagternes repræsentanter for? Taler de for flertallet af deres respektive parlamenter, eller taler de for mindretallet? Det militære og imperialistiske mindretal, der indtil videre har domineret hele deres politik og kontrolleret begivenhedernes gang i Tyrkiet og de balkanstater, der har følt sig nødsaget til at slutte sig til dem i denne krig?

De russiske repræsentanter har meget retfærdigt og klogt insisteret på, at i det moderne demokratis sande ånd, skulle de forhandlinger, de har ført med de teutonske [tyske og østrigske, red.] og tyrkiske statsmænd, holdes for åbne - ikke lukkede - døre, og hele verden har været tilskuere, som ønsket. Hvem er det så, vi har lyttet til? Til dem, der taler i ånden og intentionen fra den tyske rigsdags resolution fra 19. juli sidste år [ikke-bindende fredsresolution, der afviste tyske territorialkrav, foreslået af Matthias Erzberger og vedtaget af rigsdagen, red.]; ånden og intentionen af de liberale ledere og partier i Tyskland, eller til dem, der modsætter sig og trodser den ånd og intention, og insisterer på erobring og underkastelse? Eller lytter vi faktisk til begge parter, uafklarede og i åben og håbløs selvmodsigelse? Disse er meget alvorlige og ladede spørgsmål. Det er af svaret til dem, at freden i verden afhænger.

Men hvad end resultatet af forhandlingerne i Brest-Litovsk bliver; hvad end der er af forvirring i overvejelser og formål i udtalelserne fra Centralmagternes talsmænd, så har de igen forsøgt at gøre verden bekendt med deres formål med krigen og igen udfordret deres modstandere til at fremlægge, hvad deres

formål er, og hvilken form for aftale, de ville finde retfærdig og tilfredsstillende. Der er ingen god grund til ikke at svare på den udfordring, og svare med den størst mulige åbenhed. Vi har ikke ventet på den. Ikke kun én gang, men igen og igen har vi fremlagt alle vore tanker og formål for verden, ikke bare i generelle vendinger, men hver gang med nok detaljer til at gøre det klart, hvilken form for definitive betingelser for en aftale, der må udgå fra dem. Inden for den seneste uge har hr. Lloyd George [David Lloyd George, britisk premierminister 1916-22, red.] talt med rosværdig åbenhed og i en rosværdig ånd på vegne af Storbritanniens folk og regering.

Der er ingen forvirring i overvejelserne blandt Centralmagternes modstandere; ingen usikkerhed i principperne; ingen vaghed i detaljerne. De eneste hemmelige overvejelser; den eneste frygt for frygtløs ærlighed; den eneste definitive fastsættelse af krigens formål, der mangler, er Tysklands og dets allieredes. Spørgsmål om liv og død afhænger af disse erklæringer. Ingen statsmand, der har det mindste begreb skabt om sit ansvar, ville tillade sig selv, blot for et øjeblik, at lade denne tragiske og forfærdende bortøden af blod og værdier fortsætte, medmindre han er ubetinget sikker på, at formålet med dette vitale offer er en fast del af selve samfundets liv, og at det folk, for hvem han taler, finder det lige så retfærdigt og tvingende nødvendigt som han gør.

Der er desuden også én stemme, der opfordrer til disse princip- og formålserklæringer, der forekommer mig mere opløftende og bydende en nogen anden af de mange bevægende stemmer, der opfylder luften på den plagede jord. Det er det russiske folks stemme. De ligger forsvarsløse og næsten uden håb, ser det ud til, foran Tysklands ubarmhjertige magt, der hidtil aldrig har udvist tilbageholdenhed eller medynk. Deres magt er tilsyneladende knust. Og dog er deres sjæl ikke blevet undervunget. De vil ikke bøje sig, hverken i principper eller handling. Deres opfattelse af, hvad der er ret, hvad der er humant og hvad deres ære kan tåle at acceptere, er blevet fremlagt med en åbenhed, fremsynethed, oprigtighed og en universel menneskelighed, der må vække beundring hos hver eneste ven af menneskeheden. Og de har nægtet at gå på kompromis med deres idealer eller svigte andre for at beskytte sig selv.

De opfordrer os til at sige, hvad det er, vi ønsker; Hvori, hvis overhovedet, vores formål og ånd adskiller sig fra deres. Og jeg tror, at De Forenede Staters folk ville ønske, at jeg svarede med komplet enkelhed og ærlighed. Hvad end deres nuværende lederskab tror det eller ej, så er det vores hjertelige ønske og håb, at der kan findes en måde, hvorved vi kan have den ære at hjælpe det russiske folk med at opnå deres oprigtige håb om frihed og velordnet fred.

Det vil være vores ønske og formål, at fredsprocesserne, når de er begyndt, skal være fuldstændig åbne, og at de ikke skal indeholde eller fremover tillade hemmelige aftaler af nogen art. Erobringernes og stormægtiggørelsernes tid er forbi; ligeså de hemmelige pagters tid, indgået i specifikke regerings interesser og med en tendens til at forskubbe freden i verden et øjeblik, hvor ingen er opmærksom. Det er denne lykkelige kendsgerning, der står klar for enhver, hvis tanker ikke hænger fast i en tidsalder, der er død og borte, der gør det muligt for enhver nation, hvis formål er i tråd med retfærdighed og freden i verden, til at stå ved, nu og til enhver anden tid, de formål, den har i tankerne.

Vi trådte ind i denne krig, fordi der var sket uret, der ramte os i hjertet og gjorde vort eget folks liv ubærligt, hvis ikke de blev rettet og verden gjort sikker mod deres gentagelse én gang for alle. Det, vi kræver af denne krig, er derfor ikke noget specifikt for os selv. Det er, at verden skal gøres egnet og sikker at leve i; i særdeleshed, at den skal blive sikker for enhver fredselskende nation, der som hvor egen ønsker at leve sit eget liv, fastsætte sine egne institutioner, være sikker på retfærdig og fair behandling fra verdens andre folk og mod magtbrug og selvisk aggression. Alle verdens folk er reelt set partnere i denne interesse, og vi for vores del ser meget klart, at hvis ikke andre får retfærdighed, så får vi det heller ikke. Verdensfredens program er derfor vores program. Og det program, det eneste mulige program, som vi ser det, er dette:

1. Åbne fredspagter, opnået i åbenhed, efter hvilke der ikke skal være private, internationale aftaler af nogen art, men alt diplomati skal ske ærligt og i offentlighedens søgelys.
2. Absolut bevægelsesfrihed til søs, uden for territorialt farvand, såvel i krig som i fred, undtagen i tilfælde, når havene måtte blive afspærret i deres helhed eller delvist ved international handling for at håndhæve internationale pagter.
3. Fjernelsen, så vidt muligt, af alle økonomiske barrierer og oprettelsen af jævnbyrdige handelsbetingelser blandt alle de nationer, der tilslutter sig freden og holder den i hævd.
4. Tilstrækkelige garantier skal gives og modtages for, at nationale våbenarsenaler vil blive reduceret til det laveste niveau, som hjemlandets sikkerhed tillader.
5. En fri, åbensindet og absolut uvildig justering af alle koloniale krav, baseret på streng håndhævelse af det princip, at i fastsættelsen af alle sådanne

spørgsmål om suverænitet, må det involverede folks interesser have samme vægt som de rimelige krav, de regeringer måtte have, hvis herredømme skal vurderes.

6. Evakueringen [dvs. tysk-østrigsk tilbagetrækning, red.] af alt russisk territorium og en sådan aftale angående alle spørgsmål vedrørende Rusland, som vil sikre det bedste og mest ubetingede samarbejde fra verdens andre nationer for at sikre det en uhindret og upåvirket mulighed for at fastsætte dets egen politiske udvikling og nationale politik på egen hånd og sikre det en oprigtig velkomst i de frie nationers samfund under de institutioner, det har valgt og, ud over blot en velkomst, assistance af enhver art som det måtte behøve og ønske selv. Den behandling, som Rusland vil få af sine søsternationer i de kommende måneder, vil blive lakmusprøven på deres gode intentioner; på deres forståelse for dets behov separat fra deres egne interesser; og på deres intelligente og uselviske medfølelse.
7. Belgien, vil hele verden nok være enige i, må evakueres [dvs. tysk tilbagetrækning, red.] og genoprettes, uden forsøg på at begrænse den suverænitet, landet har til fælles med alle andre frie nationer [Tysklands overtrædelse af belgisk neutralitet i 1914 havde fået Storbritannien til at erklære krig og oprørt mange neutrale lande, red.]. Ingen anden handling vil tjene lige så godt til at genskabe tiltroen blandt nationerne til de love, som de selv har fastsat til at styre deres indbyrdes forhold. Uden denne helsebringende handling vil hele strukturen og værdien af internationale love for altid være svækket.
8. Alt fransk territorium skal befries og de invaderede områder leveres tilbage [dvs. tysk tilbagetrækning, red.], og den uret, der blev gjort mod Frankrig i 1871 af Preussen hvad angår Alsace-Lorraine [to områder med både tysk og fransk befolkning, som blev del af det nyoprettede Tyskland efter sejren over Frankrig i 1871, red.], der har forstyrret freden i verden i næsten 50 år, skal rettes, sådan at freden endnu en gang kan sikres i alles interesse.
9. En justering af Italiens grænser efter klare nationale skillelinjer skal gennemføres [dele af det østrig-ungarske rige var beboet af en italiensktalende befolkning, red.].
10. Folkeslagene i Østrig-Ungarn, hvis plads blandt nationerne vi ønsker at se beskyttet og sikret, bør blive givet den frieste mulighed for uafhængig udvikling [Østrig-Ungarn var et multietnisk rige, der bestod af en række folkeslag, hvoraf østrigerne og ungarerne var de dominerende, red.].

11. Rumænien, Serbien og Montenegro bør evakueres [dvs. tysk-østrigsk tilbagetrækning, red.]; besatte områder leveres tilbage; Serbien sikres fri og beskyttet adgang til havet, og forholdene mellem samtlige balkanstater fastlægges ved venskabelige rådslagninger langs historisk fastlagte linjer af tilhørsforhold og nationalitet. Og internationale garantier for samtlige balkanstaters politiske og økonomiske uafhængighed bør indgås.
12. De tyrkiske dele af det nuværende Osmanerrige [et multietnisk rige, domineret af tyrkerne, der havde sluttet sig til Centralmagterne i krigen, red.] bør have en sikret suverænitet, men de andre nationaliteter, der nu er under tyrkisk herredømme, bør have ubetinget sikkerhed for liv og en helt uforstyrret mulighed for uafhængig udvikling, og Dardanellerne [dvs. hele søruten fra Ægæerhavet til Sortehavet, red.] bør åbnes permanent som en fri passage for alle nationers skibe og handel under internationale garantier.
13. En uafhængig polsk stat bør oprettes [Polen var på 1700-tallet blevet delt mellem Preussen, Rusland og Østrig, men i 1917 havde Tyskland og Østrig-Ungarn oprettet en polsk marionetstat baseret på de russiske dele, de havde erobret, red.], der bør omfatte de områder, der bebos af en utvivlsomt polsk befolkning, som bør have en fri og sikker adgang til havet [dvs. en korridor igennem områder, der på det tidspunkt var tyske, red.], og hvis politiske og økonomiske uafhængighed og territoriale integritet bør garanteres af en international pagt.
14. En almen forening af nationer må dannes under nøje fastsatte pagter med det formål at give gensidige garantier for politisk uafhængighed og territorial integritet for både store og små stater.

Med hensyn til disse grundlæggende omgørelser af uret og gennemdrivelser af ret føler vi, at vi er i nært partnerskab med alle de regeringer og folk, der har sluttet sig sammen mod imperialisterne. Vi kan ikke blive skilt ad i interesser eller splittet i formål. Vi står sammen til det sidste. For denne slags aftaler og pagter er vi villige til at kæmpe og vedblive med at kæmpe, til vi har opnået dem. Men kun fordi vi ønsker, at retten sejrer, og tragter efter en retfærdig og stabil fred, som kun kan opnås ved at fjerne de største provokationer til krig, hvilke dette program vil fjerne. Vi føler ingen jalousi mod tysk storhed, og der er intet i dette program, der begrænser den. Vi misunder ikke landet nogen bedrift eller ære udi lærdom eller anden fredsommelig virksomhed, som har givet det et strålende og misundelsesværdigt generalieblad. Vi ønsker ikke at tilføje det skade eller på nogen måde stille os i vejen

for dets legitime indflydelse og magt. Vi ønsker ikke at bekæmpe det med hverken våben eller fjendtlige handelsbetingelser, hvis landet er villigt til at slutte sig til os og andre fredselkende nationer i verden igennem pagter om retfærdighed og lov og fair handlemåder. Vi ønsker blot, at det accepterer en jævnbyrdig stilling blandt verdens folk - den nye verden, vi nu lever i - ikke en herskerstilling.

Vi vil heller ikke formaste os til at foreslå det nogen form for ændring eller modificering af landets institutioner [Efterfølgende opstillede Wilson dog det som krav for, at en forhandling med Tyskland kunne gå i gang, at den tyske kejser Vilhelm 2. abdicerede, red.]. Men det vil være nødvendigt, må vi sige; nødvendigt som en forudsætning for nogen form for fornuftige forhandlinger med landet for vores del, at vi må vide, hvem dets talspersoner taler til os for; om det er rigsdags-majoriteten [det største parti i rigsdagen var det tyske socialdemokrati, der dog næsten ingen indflydelse havde på rigets politik på dette tidspunkt, red.] eller for det militære parti [generalen Erich Ludendorff var i praksis Tysklands militærdiktator på dette tidspunkt, red.] og de mænd, hvis trosbekendelse er imperialistisk herredømme.

Vi har nu med sikkerhed udtalt os i ord så konkrete, at de ikke efterlader nogen tvivl eller spørgsmål. Et tydeligt princip løber igennem hele det program, jeg har udstukket. Det er princippet om retfærdighed for alle folk og nationaliteter, og deres ret til at leve på jævnbyrdige friheds- og sikkerhedsbetingelser med hinanden, hvadenten de er stærke eller svage.

Medmindre dette princip danner grundlaget, kan ingen del af den internationale retfærdigheds struktur stå. De Forenede Staters folk kunne ikke handle ud fra noget andet princip. Og det er for forfægtelsen af dette princip, at de er villige til at sætte livet, deres ære og alt hvad de ejer ind. Det moralske klimaks for denne kulminerende og sidste krig for menneskelig frihed er kommet, og de er parate til at lade deres egen styrke; deres eget højeste formål; deres egen integritet og opofrelse, stå sin prøve.

Oversættelse: Petersen, Rasmus Kjærbye (2013), Wilsons Fjorten Punkter. HistoriensVerden.dk